

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากสภาพการความเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมโลกในช่วงที่ผ่านมาทำให้ทุกประเทศรวมทั้งประเทศไทยต้องเผชิญหน้ากับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ค่านิยมตะวันตก ซึ่งจำเป็นจะต้องหาแนวทางเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ยั่งยืนให้แก่ประเทศชาติเพื่อปกป้องชาติบ้านเมืองให้รอดพ้นจากการแสวงหาผลประโยชน์ของต่างชาติที่ผ่านมาระได้ใช้แนวเศรษฐศาสตร์ ซึ่งให้ความสำคัญกับเรื่องที่ดิน เครื่องจักร เงินทุน และแรงงาน แต่สำหรับโลกในอนาคต คนจะเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และเป็นรากฐานที่สำคัญของการสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ชาติบ้านเมืองอันสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานให้แก่ปวงชนชาวไทย เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องสร้างคนให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้ความรอบรู้ที่เหมาะสม นั่นก็คือไม่ใช่เพียงแค่การสร้างคนให้เก่งแต่ต้องสร้างคนให้ดีที่สามารถนำหลักวิชาการต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและประเทศชาติ ซึ่งเรียกว่า “องค์ความรู้” และสังคมที่พึงปรารถนาก็มิใช่เป็นเพียงสังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร แต่ต้องเป็น “สังคมแห่งการเรียนรู้” ที่คนในสังคมมีการเรียนรู้ตลอดเวลา (รุ่ง แก้วแดง, 2549) ดังนั้นภารกิจสำคัญที่สุดของรัฐจึงอยู่ที่การปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการศึกษาที่เน้นการสร้างคนในชาติให้เป็นทั้งผู้บริโภค และผู้สร้างความรู้ ตลอดจนพัฒนาทักษะที่จำเป็นที่มีความสามารถก้าวเข้าสู่สังคมโลกยุคใหม่อย่างมั่นคง

จากความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2545) ดังกล่าว นำมาซึ่งการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ยึดหลักการที่ว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ การจัดการศึกษาต้องเน้นทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียน

สามารถพัฒนาเต็มศักยภาพและตามธรรมชาติ หัวใจของการปฏิรูปการศึกษาดังกล่าว คือการปฏิรูปการเรียนการสอนและการเรียนรู้โดยมีครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นกลไกสำคัญ ดังนั้นบทบาทของครูในยุคปฏิรูปการเรียนรู้จะต้อง ศึกษา ค้นคว้า คิดค้นหาวิธีการที่จะให้คำแนะนำ อำนวยความสะดวกและส่งเสริมผู้เรียน โดยอาศัยหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะและกระบวนการคิดเชื่อมโยงความรู้ที่เรียนกับบริบทในสภาพชีวิตจริง ตลอดจนสามารถประยุกต์ความรู้มาใช้ในการแก้ไขปัญหาในสภาพบริบทที่แตกต่างได้ ครูต้องจัดสภาพแวดล้อมเพื่อเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเองเพื่อเป็นรากฐานให้สามารถเรียนรู้ตลอดชีพ จัดหาสื่อเพื่อตอบสนองการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งกระบวนการวิจัยจะเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ สามารถปรับปรุงให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการและวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน

จากหน้าที่บทบาทของครูดังกล่าวข้างต้น บทบาทที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษาจะต้องสามารถพัฒนาวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ ตามนัยแห่งการปฏิรูปการศึกษา การวิจัยดังกล่าวจะเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาและการใช้นวัตกรรมเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพที่สามารถส่งเสริมศักยภาพการสร้างความรู้ของผู้เรียน ซึ่งคงไม่ใช่เพียงให้ผู้เรียนสร้างความรู้ได้อย่างเดียว หากแต่ควรสร้างแนวคิดในการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพบริบทไทยซึ่งนั่นคือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่ครูจะต้องพิจารณาควบคู่กับการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการสร้างความรู้และการสอดแทรกคุณธรรม และค่านิยมไทย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิต ในสภาพสังคมปัจจุบันที่ต้องเผชิญกับปัญหาเกี่ยวกับการดำรงชีวิต การเป็นหนี้สิน และปัญหาสังคม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

นอกจากนี้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยกระบวนการศึกษาที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนา ปรับปรุง ประสิทธิภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ใช้วัตกรรมการเรียนรู้ฯ ด้วยเหตุผลดังกล่าว การศึกษาครั้งนี้จำเป็นต้องพัฒนาครูผู้สอนเพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับแนวคิดและแนวปฏิบัติของครูผู้สอนเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่ใช้วัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรม และค่านิยมไทย อันจะนำไปสู่การพัฒนาแนวคิด แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่ใช้วัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรม และค่านิยมไทย ที่ส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนรู้ที่สอดคล้องสภาพบริบทของสังคมไทย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เพื่อ

2.1 ศึกษาความรู้เข้าใจของครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้และการใช้วัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทยสำหรับการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน

2.2 สร้างโมเดลการพัฒนาครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้และการใช้วัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทยสำหรับการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน

2.3 ศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้และการใช้วัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทยสำหรับการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 กลุ่มเป้าหมาย

โครงการวิจัยชุดนี้กำหนดขอบเขตที่จะทำการศึกษากับกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริหาร ครูผู้สอน และผู้เรียนในโรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำนวน 4 โรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4 จำนวน 3 โรงเรียนและเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 จำนวน 3 โรงเรียน การสำรวจและคัดเลือกโรงเรียนที่เหมาะสมได้แก่ 1) โรงเรียนบ้านค้อท่อนน้อย สพท.ขอนแก่น เขต 1 2) โรงเรียนพงษ์ภิญโญ2 สพท.ขอนแก่น เขต 1 3) โรงเรียนหินขาวครูประชาสรรค์ สพท.ขอนแก่น เขต 1 4) โรงเรียนกุดกว้างประชาสรรค์ สพท.ขอนแก่น เขต 1 5) โรงเรียนหนองแวงเรือประชาศึกษา สพท.ขอนแก่น เขต 4 6) โรงเรียนบ้านคำบง สพท.ขอนแก่น เขต 4 7) โรงเรียนทุ่งบ่อวิทยา สพท.ขอนแก่น เขต 4 8) โรงเรียนโนนป่าจั่ว วิจิตวิทยา สพท.กาฬสินธุ์ เขต 1 9) โรงเรียนชุมชนน้ำเกลี้ยงกล่อมวิทยา สพท.กาฬสินธุ์เขต 1 และ 10) โรงเรียนโนนศิลาไกรฤกษ์ราษฎร์อำนวยการ สพท.กาฬสินธุ์เขต 1 ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

(1) ผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มเป้าหมายจำนวน 10 คน จาก 10 โรงเรียน

(2) เป็นครูผู้สอนสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้การงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี ในระดับช่วงชั้นที่ 2 จำนวน 4 คน จำนวน 10 โรงเรียน รวมทั้งหมด 26 คน

(3) นักเรียนในชั้นเรียนวิทยาศาสตร์ สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้การงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี ที่ครูในกลุ่มเป้าหมายสอนอยู่ คือช่วงชั้นที่ 2 จำนวน 3 ห้องเรียน ทุกระดับชั้น ประมาณ 40 จำนวน 10 โรงเรียน รวมนักเรียนทั้งหมด 811 คน

3.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

- 1) ความรู้เข้าใจของครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้และการใช้วัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทยสำหรับการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน
- 2) โมเดลการพัฒนาครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้และการใช้วัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทยสำหรับการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน
- 3) ความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับ การอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้และการใช้วัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทยสำหรับการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

4.1 สภาพบริบททั่วไปของโรงเรียน หมายถึง สภาพแวดล้อมทั่วไปของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับ 1) ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียน 2) ผลการดำเนินงานด้านวิชาการ 3) ผลการประเมินคุณภาพภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.)

4.2 สภาพบริบทเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่ครูผู้สอนสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้การงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี ระดับช่วงชั้นที่ 2 (ประถมศึกษาปีที่ 4-6) ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ ทำการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน

4.3 วัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทยสำหรับการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่มีลักษณะเป็นสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้มีมิติเดียวที่ออกแบบโดยอาศัยพื้นฐานต่าง ๆ ได้แก่ การสร้างความรู้ตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์เชิงปัญญาของเพียเจต์ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรม 8 ประการ และค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้ (1) สถานการณ์ปัญหา (2) แหล่งการเรียนรู้ (3) ฐานการช่วยเหลือ (4) การร่วมมือกันแก้ปัญหา (5) ศูนย์ส่งเสริมความพอประมาณ (6) ศูนย์ส่งเสริมการมีเหตุผล (7) ศูนย์ส่งเสริมภูมิคุ้มกัน (8) ศูนย์ส่งเสริมการคิดที่พึงประสงค์ (9) ศูนย์ส่งเสริมคุณธรรม 8 ประการ (10) ศูนย์ส่งเสริมเงื่อนไขความรู้ (11) ศูนย์ส่งเสริมเงื่อนไขคุณธรรม (12) ศูนย์ส่งเสริมค่านิยมไทย และ (13) ศูนย์ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 ได้ทราบสภาพบริบทของโรงเรียน ประกอบด้วย สภาพปัจจุบัน ปัญหา เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ที่เกี่ยวข้องการสร้างความรู้และบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรม

และค่านิยมไทย ที่จะนำไปใช้ในการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทยสำหรับการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน อันจะเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาแนวคิดและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการสร้างความรู้ของผู้เรียนที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทยสำหรับการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน ที่สอดคล้องกับสภาพบริบทที่แท้จริงของโรงเรียน

5.2 ได้ทราบสภาพของสังคม วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความรู้ของผู้เรียนอันจะนำไปสู่แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

5.3 เป็นแนวทางในการพัฒนาโมเดลการพัฒนาครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้และการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทยสำหรับการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน

5.4 เป็นแนวทางในการพัฒนาแนวคิด และแนวปฏิบัติของครูผู้สอนเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้นวัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมและค่านิยมไทยสำหรับการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน